

ЦІННІСНИЙ ПОРТРЕТ СУЧАСНИХ УКРАЇНЦІВ: НОРМАТИВНІ ІДЕАЛИ, ІНДИВІДУАЛЬНІ ПРІОРИТЕТИ, ДИНАМІКА ЗМІН

Ткалич Маріанна Григорівна¹, Тищенко Ігор Іванович²,
Мисів Любомир Володимирович³

¹Доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри психології та соціальної роботи Інституту підготовки кадрів Державної служби зайнятості України, м. Київ (Україна)
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4101-9659>

²Засновник соціологічної групи “Рейтинг”, м. Київ (Україна)
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5650-7212>

³Кандидат наук з державного управління, заступник директора соціологічної групи “Рейтинг”, м. Київ (Україна)
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7512-5890>

UDC: 159.922.5 : 37.047 : 316.6

АНОТАЦІЯ

Суспільні трансформації, політичні, ідеологічні перетворення, науково-технічний прогрес вносять свої корективи в ціннісний портрет сучасних українців та потребують додаткового вивчення та переосмислення. Існує стала структура ціннісно-мотиваційних характеристик, яка визначає світоглядні позиції особистості, уявлення про себе, іншого та суспільство, спрямовує на задоволення тих або інших потреб. В такому контексті цінності розуміються як мотиваційні вектори (маркери).

Мета статті полягала в аналізі результатів дослідження ціннісної сфери особистості, її нормативних ідеалів та індивідуальних пріоритетів, а також визначення динаміки змін за 10 років (з 2008 по 2018 рр.) на великій вибірці досліджуваних за допомогою особистісного опитувальника (суб’єктивного самозвіту), в основі якого – теорія базових індивідуальних цінностей Ш. Шварца (A Refined Theory of Basic Personal Values).

Актуальний профіль цінностей за нормативним ідеалом та індивідуальним пріоритетом мають свої відмінності. В нормативному ідеалі переважає консерватизм, який важливіший за відкри-

Address for correspondence, e-mail : editpsychas@gmail.com
Copyright: © Marianna Tkalych, Igor Tyshchenko, Lubomyr Mysiv

This is an Open Access journal, all articles are distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International (CC BY-NC-SA 4.0) License (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>), allowing third parties to copy and redistribute the material in any medium or format and to remix, transform, and build upon the material, provided the original work is properly cited and states its license.

тість до змін, самовизначення (як альтруїстична позиція). У порівнянні, профіль індивідуальних цінностей суттєво відрізняється у самовизначенні – благонадійність, універсалізм, і разом з ними – суспільна безпека важливіші на індивідуальному рівні, ніж як еталон цінностей. При цьому безпека особиста – це нормативний еталон і менше – індивідуальний пріоритет. Аналіз динаміки змін ціннісного профілю за 10 років (2008 – 2018 рр.) показав, що відбулися зміни в окремих цінностях: суттєво зріс гедонізм та досягнення, підвищилася цінність суспільної безпеки, в той час як значимість особистої безпеки знизилася, так само як і влади та традиційності. Не змінився рівень конформізму. Майже без змін залишилися самостійність, стимуляція, благонадійність та універсалізм.

Перспективним вбачається дослідження детермінант та соціальних і психологічних маркерів, які обумовлюють саме такий ціннісний профіль, що дозволить використовувати означені результати для дослідницьких прогнозів у психологічних та соціологічних дослідженнях та практичній роботі психологів і соціологів.

Ключові слова: цінності, ціннісна сфера особистості, профіль цінностей, нормативні ідеали, індивідуальні пріоритети.

Постановка проблеми. Суспільні трансформації, політичні, ідеологічні перетворення, науково-технічний прогрес вносять свої корективи в ціннісний портрет сучасних українців та потребують додаткового вивчення та переосмислення. У дослідженні цінностей, на наш погляд, актуальними будуть такі дослідницькі питання: які цінності входять до нормативного ідеалу цінностей особистості (універсального профілю)? Якою є структура (профіль індивідуальних / особистісних цінностей) сучасних українців? Якою є динаміка змін ціннісного профілю за 10 років (2008-2018 рр.)? Як корелюють між собою нормативні ідеали та профіль індивідуальних / особистісних цінностей?

Зазвичай актуалізуються ті цінності, які є нагальними потребами, що особистість намагається задовільнити. Ми підтримуємо гіпотезу недостатності, яка полягає в тому, що

цінності розвиваються у відповідь на умови низької забезпеченості (Інглхарт та ін., 2011). Якщо цінність забезпечена (реалізована потреба), вона менш представлена в актуальному профілі.

Існує стала структура ціннісно-мотиваційних характеристик, яка визначає світоглядні позиції особистості, уявлення про себе, іншого та суспільство, спрямовує на задоволення тих або інших потреб. В такому контексті цінності розуміються як мотиваційні вектори (маркери) – в яких сферах зосереджені актуальні потреби? Чого не вистачає? Що потребує розвитку?

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В актуальних дослідженнях під ціннісними орієнтаціями розуміють цілі, прагнення, бажання, життєві ідеали, систему певних норм (В.Б. Ольшанський, А.І. Титаренко), установки на ті чи інші цінності матеріальної або ду-

ховної культури суспільства (А.Г. Здравомислов, В.О. Ядов), вияв потреби (В.А. Злотніков), ставлення до навколишнього середовища (В.В. Водзинська), детермінанти прийняття рішень (Ю.М. Жуков), складні узагальнені системи ціннісних уявлень (І.М. Попова, А.А. Ручка), основний канал перетворення культурних цінностей у стимули і мотиви практичної поведінки людини (В.Г. Алексеєва), типи пізнавальних реакцій людини (Е. Шпрангер). Ціннісні орієнтації при цьому включаються у більш широке синтетичне поняття спрямованості особистості, яке містить у собі домінуючі ціннісні орієнтації й установки (Л.М. Антилогова, В.М. Мясичев, В.П. Тугарінов). Ціннісні орієнтації розглядаються також і як система сприйнятих особою, інтерналізованих соціальних цінностей (В.Г. Алексеєва, А.А. Кавалєров, А.І. Титаренко).

Мета статті полягає в аналізі результатів дослідження ціннісної сфери особистості, її нормативних ідеалів та індивідуальних пріоритетів, а також визначення динаміки змін за 10 років (з 2008 по 2018 рр.) на великій вибірці досліджуваних.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження передбачало аналіз цінностей у динаміці (порівняння результатів 2008 та 2018 рр.), але врахуємо, що у дослідженні 2018 р. не брали участь мешканці непідконтрольних Україні територій Луганської та Донецької областей, а також анексована АР Крим. Загальна кількість досліджуваних –

3000 осіб, репрезентативно представлені за віком, статтю, соціальним статусом, рівнем освіти та регіоном проживання.

У дослідженні в якості *емпіричного методу* був використаний особистісний опитувальник (суб'єктивний самозвіт), в основі якого – теорія базових індивідуальних цінностей Ш. Шварца (A Refined Theory of Basic Personal Values) (Schwartz, 1992). У дослідженні застосований класичний варіант методики з частковим узагальненням шкал (містить 11 цінностей вихідної теорії). Виокремлені цінності складаються у профіль: суміжні цінності є найбільш сумісними та схожими за ціннісною складовою, протилежні знаходяться в найбільшому конфлікті одна з одною. Факторний аналіз результатів дослідження підтвердив наявність саме 11 цінностей. Порядок цінностей, передбачений в теорії, в цілому підтверджується результатами факторного аналізу.

Нами були враховані *окремі обмеження методики Шварца*, як при проведенні дослідження, так і при аналізі та обґрунтуванні отриманих даних: лінійна залежність між суміжними цінностями; недостатня внутрішня валідність показників; перехресне навантаження пунктів різними факторами; принцип абсолютної оцінки кожної цінності (відсутність ранжування, яке дозволяє чітко визначити пріоритетні цінності) (Schwartz, 2009).

Нормативні ідеали. Нормативні ідеали особистості представлені у 4 групах

(рис.1). Найбільш цінуються консерватизм (у вигляді суспільної та особистої безпеки, а також конформізму) та самовизначення (благонадійність та універсалізм). З відкритості до змін важлива самостійність та знов універсалізм, який межує з цією групою цінностей.

цілому це підтверджує гіпотезу про те, що суспільно-політична ситуація, економічна криза в країні та пов'язані з ними стани розпачу, фрустрації, відчуття безнадійності та незахищеності (узагальнено з фокус-груп) підвищують важливість цієї групи цінностей.

Особиста та суспільна безпека сьогодні

Якщо провести аналогію з простою ієрархією потреб А. Маслоу (2014) – ці ціннос-

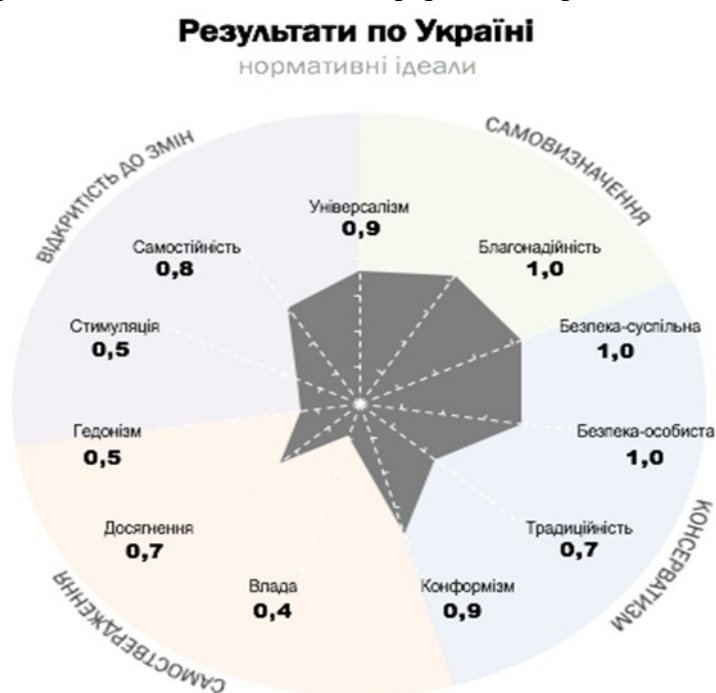

Рис. 1. Нормативні ідеали ціннісного профілю українців (2018 р.)

як нормативні цінності на перших місцях – і це навіть не потребує додаткових пояснень. Це цінності з групи консерватизму – в ситуаціях суспільно-політичної напруженості, військових конфліктів, зниження рівня доходів та інших негараздів, що зменшують соціальний, політичний та економічний капітал суспільства, їх важливість зростає. Конформізм та традиційність так само мають високі індекси – в

ті, які відображають фізіологічні потреби та потреби у безпеці та захисті, матеріальні тощо – це базовий рівень потреб: я захищений, мені не страшно, їжа та сон в наявності, я можу себе цим забезпечити. Якщо цей простий та базовий рівень потреб актуалізується як цінність (в нормі не повинен) – мова йде про відчуття загроз щодо елементарної життєдіяльності людини. Актуалізація цінностей безпеки

(потреба у безпеці – це рівень інстинкту само-збереження) є ознакою тривоги та відчуття невизначеності майбутнього, фрустрації.

Поряд із ними знаходиться благонадійність та універсалізм – це цінності групи самовизначення. Українцям важливо як еталон мати чуйність, чесність, великодушність, збереження та збільшення благополуччя близьких людей. Важливим нормативом є толерантність, прагнення соціальної справедливості та рівності. В ієрархії потреб – це вже третій рівень – соціальний – сім'я, спілкування, робота, дружба: мене люблять, я не один, я належний до групи. Це цінності, які також умовно називають орієнтацією на інших, або колективізму. Їх часто також відносять до найвищого рівня потреб – потреби у самотрансценденції (виходу за межі власного Я – Маслоу, 2014) – але зміст питань щодо цієї групи цінностей, все ж таки змушує нас інтерпретувати благонадійність не як самотрансценденцію (яка є більше найвищим рівнем самореалізації особистісного потенціалу), а саме як соціальну потребу у взаємодії, піклуванні, симпатії та емпатії до іншого.

В психології є гіпотеза про те, що страх та стрес (які є ознакою небезпеки) пов'язані з афіліційною поведінкою суб'єкта (бажанням бути разом з іншими, бути членом групи, підтримувати інших, згуртуватися) – ми можемо лише припустити, що консерватизм (в першу чергу безпека) пов'язаний з самовизначенням (як піклуванням, толерантністю, прагнен-

ням соціальної справедливості та рівності) саме в цьому контексті. І що саме безпекові цінності підвищують значимість благонадійності та універсалізму.

Самоствердження (як орієнтація на себе) та відкритість до змін (інновації) як групи цінностей показали нижчі результати. Найменш важливою для українців є влада як контроль та домінування над іншими людьми та ресурсами. Щодо влади – ця цінність також набуває найменшого значення в країнах світу, в яких ці цінності досліджували (за даними Шварца (Schwartz, 2009) – отже сьогодні диференціація соціальних статусів і ролей у міжособистісній взаємодії (яке передбачається цінністю влади) слабшає, питання домінування для більшості не є актуальним – і це є нормою сьогодення. Влада як цінність важлива у тоталітарних та авторитарних суспільствах і культурах – у пермісивних вона малоцінна. Можливо, рухаючись у бік пермісивного суспільства, цінність влади поступово втрачає свої позиції серед українців.

Гедонізм та стимуляція як цінності також є мало значущими. Прагнення та отримання задоволень, насолоди життям, пошук гострих вражень, прагнення змін та новизни сьогодні все ще не в тренді.

Насправді, ми маємо гармонійний та несуперечливий профіль цінностей за нормативним ідеалом: *консерватизм важливіший за відкритість до змін, самоствердження (як егоїстична позиція) програє самовизначенню*

(як альтруїстичній позиції). Загалом, такий ціннісний портрет (який до цих пір зберігається) є в тому числі можливим наслідком психотравмуючих подій та ситуацій, посттравматичних стресових розладів, які тією або іншою мірою переживають громадяни країни через анексію, військові дії на Сході, міграцію населення з непідконтрольних Україні та тимчасово окупованих територій, яке потребує ресоціалізації у нових умовах; економічної кризи, соціального розшарування. Такі події призводять до стресу, тривоги, фрустрації та депресії на особистісному рівні. Індивід та суспільство в цих умовах та станах потребують захисту, спокою, усталеності, визначеності. Це не час самоствердження та відкритості до змін для більшості, бо ті суспільно-політичні потрясіння, які час від часу вражають українське суспільство і призводять до змін, вже сприймаються як загроза, оскільки не призводять до помітних позитивних змін, а останні події 2014 року загалом призвели до катастрофічних наслідків.

Однак, варто зауважити, що консервативні цінності – це основа будь-якого суспільства та держави, інакше, без підтримки традицій, достатнього конформізму серед громадян – це була б соціальна ентропія, вони просто не змогли б існувати (Fukuyama, 2015). Тому питання не лише в актуальних проблемах в Україні (які зосереджені у цінностях соціальної безпеки), але і в нормі (конформізм та традиційність) для великих соціальних груп

та спільнот.

Гіпотеза недостатності Р. Інглхарта (Inglehart, 1971; Інглхарт та ін., 2011) тут дозволяє нам поділити цінності на цінності матеріалістів та пост-матеріалістів. Для матеріалістів велику роль відіграють економічне благополуччя, безпека, рівень життя, порядок і законність в житті простих громадян суспільства (з досліджуваних за методикою Шварца, тут цінності безпеки соціальної, безпеки особистої, традицій, конформізму, влади та досягнень). Прихильники постматеріалістичних цінностей (благонадійність, універсалізм, самостійність, стимуляція, гедонізм) орієнтовані на гарантії прав і свобод особистості, самовираження, захист навколишнього середовища, якість життя та гедонізм. В цьому контексті українці потроху просуваються у бік постматеріалізму. Однак, цінності матеріальної складової не менш важливі – і тут маємо варіант перехідного суспільства від матеріалізму (модернові суспільства) до постматеріалізму (постмодерн).

Індивідуальні пріоритети. В індивідуальних пріоритетах важлива суспільна безпека, благонадійність та універсалізм (отже, самовизначення та частково консерватизм – це цінності так званого “соціального капіталу”, ознаками якого є раціональна поведінка, залученість до соціальної мережі (спільноти), піклування про добробут групи, соціальний обмін ресурсами (Бурд’є, 2007; Fukuyama, 2015).

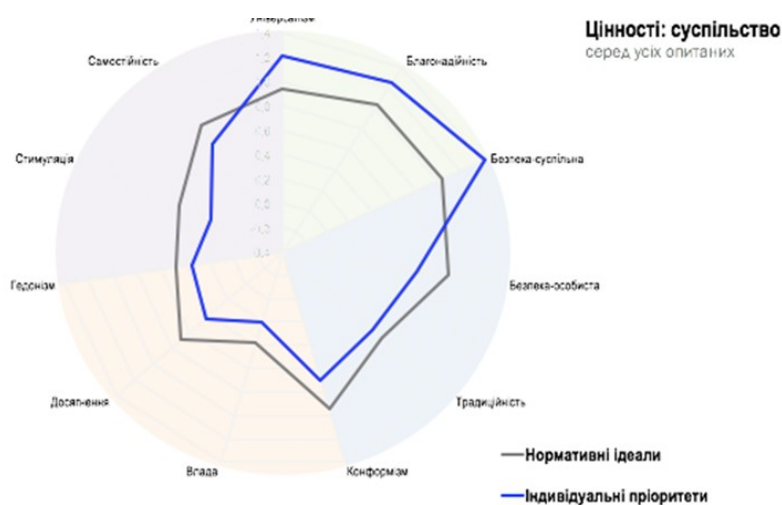
Рис. 2. Індивідуальні пріоритети ціннісного профілю особистості (2018 р.)

Влада як цінність у Заході, так само як і стимуляція – життя країни в останні декілька років – це ті самі “гострі враження”, “пошук нових відчуттів”, яких навмисне шукати не доводиться.

У порівнянні, профіль індивідуальних цінностей суттєво відрізняється у самовизна-

ченні – благонадійність, універсализм, і разом з ними – суспільна безпека важливіші на індивідуальному рівні, ніж як еталон цінностей. При цьому безпека особиста – це нормативний еталон і менше – індивідуальний пріоритет.

Щодо розподілу між суспільною та

Рис. 3. Порівняння нормативних ідеалів та індивідуальних пріоритетів у ціннісному профілі особистості

особистою безпекою. Особиста безпека можлива на основі суспільної. Такий рівень прагнення до суспільної безпеки як індивідуальний пріоритет говорить нам про те, що українці відчувають себе у небезпеці. Не лише війна, а й економічні потрясіння, які сталися за декілька останніх років призводять до прагнення суспільної безпеки, яка забезпечується як захистом від зовнішніх загроз, так і соціальним порядком та стабільністю всередині країни. Саме через тривогу щодо суспільної безпеки, особиста безпека не в індивідуальному пріоритеті, але у нормативному ідеалі.

Цінності консерватизму є достатньо значимими та майже не мають відмінностей між нормативними ідеалами та індивідуальними пріоритетами. Самоствердження та відкритість до змін, навпаки, є вищими у нормативному ідеалі. Стимуляція не є індивідуальним

пріоритетом, теж саме можна сказати про гедонізм, досягнення і владу.

Динаміка змін у цінностях з 2008 по 2018 рр. За останні 10 років від першого опитування (2008 р.) відбулися зміни в окремих цінностях: суттєво зріс гедонізм та досягнення, підвищилася цінність суспільної безпеки, в той час як значимість особистої безпеки знизилася, так само як і влади та традиційності. Не змінився рівень конформізму. Майже без змін залишилися самостійність, стимуляція, благонадійність та універсалізм (рис. 4).

Суспільство поступово стає більш гедоністичним, вчиться отримувати задоволення від життя, не соромитися цього і не відчуває провини за прагнення до насолоди та чуттєвих задоволень – однак, рівень прагнення до гедонізму менший, ніж протилежних цінностей.

Ці зміни (поступовий рух у бік гедонізму

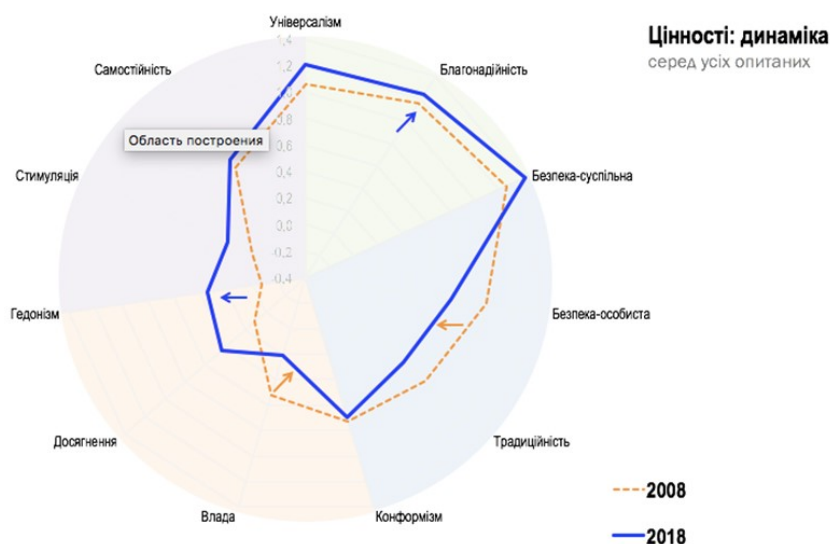

Рис. 4. Динаміка змін у ціннісному профілі особистості (2008 – 2018 рр.)

му, якщо його розуміти як відкритість до змін, але зазначимо, що він межує із самоствердженням, а, отже, частково відноситься і до цієї домінанти) відбуваються майже в усіх сферах, закріплюються у вигляді норм та етапону: міжособистісній (цікавий час із цікавими людьми; важливість стосунків – з партнером, дітьми, друзями, сім'єю); сексуальній (секс – це про задоволення, спілкування особливою мовою, насолода, а не обов'язок та репродукція), професійній (робота повинна приносити задоволення, а не лише заробіток; займатися тим, що любиш, а не тим, чим повинен – звідси зростаюча кількість тих, хто кардинально міняє кар'єрні плани у віці за 35-40 років, sabbatical (тривала оплачувана відпустка), downshifting (відмова від прагнення до загальноприйнятих благ, життя заради себе); у способі життя (hygge та lykke – скандинавський стиль життя, який простягається далеко за межі Скандинавії і полягає у приємних повсякденних відчуттях безпеки, рівності, особистісної цілісності, спонтанного соціального потоку); торгівлі та розваг (“суспільство споживання” постраждало під час кризи, але не здає позицій і намагається їх повернути); навіть технології – це не лише те, що повинно бути функціональним, а й ще приносити задоволення і захоплювати. Радіти життю та бути щасливим – сьогодні в тренді, незважаючи на все, що відбувається з нами і якоюсь мірою як компенсація.

Хотілося б тут зупинитися ще на де-

яких можливих поясненнях зростання гедонізму. Християнські традиції та культура, закарбовані у ментальності, які апіорі знижують цінність гедонізму (у християнстві цим особливо вирізняється православ'я): життя – це страждання, біль, покора, каяття, насолода – це сором – поступово витісняються універсалізмом та індивідуалізацією буття, що дає можливість гедонізму як цінності зростати (Мур, 1984). До того ж наслідки іншого періоду догм та ідеологій – радянської культури, сформованої люмпенами, з її цінностями колективізму, боротьби та конфліктів: життя – це боротьба, “будь як усі”, “не висовуватися”, “прагнути кращого для себе – це егоїзм, кращого можна прагнути лише для держави та колективу” – вже не так відчуються. Отже, можемо припустити, що у подальшому цінність гедонізму не знизиться, а можливо продовжить зростати, але ця гіпотеза потребує додаткового вивчення через декілька років.

Важливість цінності досягнень зросла також: прагнення особистого успіху, компетентність, успішність, можливість реалізувати свій потенціал та здібності – це нові виклики та вимоги знов всюди – особливо в навчанні та роботі. Сьогодні важливим мірилом є “успіх” – достатньо абстрактне поняття, чим він є – але, що точно є конкретним – це те, що успіх пов'язаний із досягненнями.

Цікавими є зміни у цінностях влади та особистої безпеки. Особиста безпека пов'язана із суспільною безпекою – важливість якої

зросла. Суспільна безпека є важливішою в актуальній ситуації в Україні – а особиста можлива лише за умови суспільної: можливо жити в безпечному районі, оберігати дітей та сім'ю, але коли у небезпеці країна – то район не дуже допоможе.

Влада тут розуміється як прагнення отримати статус, контроль, домінувати, управляти іншими (Schwartz, 2009). Чому цінність влади падає? Змінюється вектор (у напрямку пермісивного суспільства) – зростає важливість досягнень – це суміжна владі цінність і досягнення компенсують владні прагнення. Зростає гедонізм – в якихось своїх характеристиках він суперечить владі, бо влада – це напруга та тиск, це активність, а гедонізм – це можливість розслабитися і отримувати задоволення від життя, а не від домінування. Ще однією причиною може бути те, що цінність влади (політичної) в Україні спотворена: корупцією, демагогією та популізмом, відсутністю помітних успіхів політичних інститутів влади – це знецінює в очах людини владу, як те, до чого варто прагнути і що може бути “цінним”.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Актуальний профіль цінностей за нормативним ідеалом та індивідуальним пріоритетом мають свої відмінності. В нормативному ідеалі переважає консерватизм, який важливіший за відкритість до змін, самовизначення (як альтруїстична позиція). У порівнянні, профіль індивідуальних цінностей

суттєво відрізняється у самовизначенні – благонадійність, універсалізм, і разом з ними – суспільна безпека важливіші на індивідуальному рівні, ніж як еталон цінностей. При цьому безпека особиста – це нормативний еталон і менше – індивідуальний пріоритет. Аналіз динаміки змін ціннісного профілю за 10 років (2008 – 2018 рр.) показав, що відбулися зміни в окремих цінностях: суттєво зріс гедонізм та досягнення, підвищилася цінність суспільної безпеки, в той час як значимість особистої безпеки знизилася, так само як і влади та традиційності. Не змінився рівень конформізму. Майже без змін залишилися самостійність, стимуляція, благонадійність та універсалізм.

Перспективним вбачається дослідження детермінант та соціальних і психологічних маркерів, які обумовлюють саме такий ціннісний профіль, що дозволить використовувати означені результати для дослідницьких прогнозів у психологічних та соціологічних дослідженнях та практичній роботі психологів і соціологів.

References:

- Burd'e P. (2007) *Sociologija social'nogo prostranstva [Sociology of social space]* - SPb.: Aletejja; Moscow: In-t jeksperim.sociologii : Aletejja, 288 s. [in Russian]
- Inglhart, R., Vel'cel', K. (2011). *Modernizacija, kul'turnye izmenenija i demokratija: Posledovatel'nost' chelovecheskogo razvitija [Modernization, cultural change and democracy: the sequence of human development]*. Moscow: Novoe izdatel'stvo. [in

Russian]

Maslou A. (2014) *Motivacija i lichnost' [Motivation and personality]*. – Sankt-Peterburg: Piter, 316. [in Russian]

Mur Dzh. (1984) *Principy jetiki [Principles of ethics]*. – Moscow: Progress. [in Russian]

Fukuyama F. (2015) *Political order and political decay. From industrial revolution to the globalization of democracy*. London. Profile Books, 608.

Inglehart R. (1971) *The silent revolution in Europe: intergenerational change in post-industrial societies* // American Political Science Review, 65

Schwartz S.H. (1992) *Universals in the structure and content of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries*. Advances in Experimental Social Psychology. – Orlando, FL : Academic. 25,1-65

Schwartz S.H. (2009) *Culture matters: National value cultures, sources and consequences* // C.-Y. Chiu, Y.Y. Hong, S. Shavitt, R.S. Wyer (eds). Understanding culture: Theory, research and application. N.Y.: Psychology Press, 127–150.

Marianna Tkalych

Doctor of Psychology, Associate Professor, Professor of the Department of Psychology, Ukrainian State Employment Service Training Institute, Kyiv (Ukraine)

Igor Tyshchenko

The founder of the Sociological Group “Rating”, Kyiv (Ukraine)

Lubomyr Mysiv

PhD, Deputy director of the Sociological Group “Rating”, Kyiv (Ukraine)

PORTRAIT OF VALUES OF MODERN UKRAINIANS: NORMATIVE IDEALS, INDIVIDUAL PRIORITIES, DYNAMICS OF CHANGE

ABSTRACT

Social transformations, political, ideological transformations, scientific and technological progress make their adjustments to the portrait of values of modern Ukrainians and need further study and rethinking. There is a constant structure of value-motivational characteristics that determines the outlook of the individual, the idea of himself, others and society, directs to meet these or other needs. In this context, values are understood as motivational vectors.

The aim of the article was to analyze the results of the study of the personal value sphere, its normative ideals and individual priorities, as well as to determine the dynamics of changes over 10 years (from 2008 to 2018) in a large sample, using the personal questionnaire (subjective self-report), which is based on the Schwartz theory of basic personal values (A Refined Theory of

Basic Personal Values).

The current profile of values have their differences in normative ideal and individual priority. The normative ideal is dominated by conservatism, which is more important than openness to change, self-determination (as an altruistic position). In comparison, the profile of individual values differs significantly in self-determination – trustworthiness, universalism, and social security is more important at the individual level than as a normative standard of values. In this case, personal safety is a normative standard and less is an individual priority. An analysis of the dynamics of changes in the value profile over 10 years (2008 - 2018) has showed that there were changes in individual values: hedonism and achievement significantly increased, the value of public security increased, while the importance of personal security decreased, as did the authorities and tradition. The level of conformism has not changed. Independence, stimulation, trustworthiness and universalism remained almost unchanged.

The prospect of the study is to investigate the determinants and social and psychological markers, that determine such a value profile, which allows the use of the results for research forecasts in psychological and sociological research and practical work of psychologists and sociologists.

Keywords: values, value sphere of personality, values profile, normative ideals, individual priorities.

Ткалич Марианна Григорьевна

Доктор психологических наук, доцент, профессор кафедры психологии Института подготовки кадров Государственной службы занятости Украины, г. Киев (Украина)

Тищенко Игорь Иванович

Основатель социологической группы «Рейтинг», г. Киев (Украина)

Мысив Любомир Владимирович

Кандидат наук по государственному управлению, заместитель директора социологической группы «Рейтинг», г. Киев (Украина)

ЦЕННОСТНЫЙ ПОРТРЕТ СОВРЕМЕННЫХ УКРАИНЦЕВ: НОРМАТИВНЫЕ ИДЕАЛЫ, ИНДИВИДУАЛЬНЫЕ ПРИОРИТЕТЫ, ДИНАМИКА ИЗМЕНЕНИЙ

АННОТАЦИЯ

Общественные трансформации, политические, идеологические преобразования, научно-технический прогресс вносят свои коррективы в ценностный портрет современных украинцев и требуют дополнительного изучения и переосмысления. Существует устойчивая структура ценностно-мотивационных характеристик, определяющая мировоззренческие позиции личности, представления о себе, другом и обществе, направляющая на удовлетворение тех или иных потребностей. В таком контексте ценности понимаются как мотивационные векторы (маркеры).

Цель статьи заключалась в анализе результатов исследования ценностной сферы личности, ее нормативных идеалов и индиви-

дуальных приоритетов, а также определения динамики изменений за 10 лет (с 2008 по 2018 гг.) на большой выборке испытуемых с помощью личностного опросника (субъективного самоотчета), в основе которого – теория базовых индивидуальных ценностей Ш. Шварца (A Refined Theory of Basic Personal Values).

Актуальный профиль ценностей по нормативным идеалам и индивидуальным приоритетам имеют свои отличия. В нормативном идеале преобладает консерватизм, который важнее открытости изменениям, самоопределения (как альтруистической позиции). В сравнении, профиль индивидуальных ценностей существенно отличается в самоопределении – благонадежность, универсализм, и вместе с ними – общественная безопасность важнее на индивидуальном уровне, а не как эталон ценностей. При этом безопасность личная – это нормативный эталон и меньше – индивидуальный приоритет. Анализ динамики изменений ценностного профиля за 10 лет (2008 – 2018 гг.) показал, что произошли изменения в отдельных ценностях: существенно возрос гедонизм и достижения, повысилась ценность общественной безопасности, в то время как значимость личной безопасности снизилась, так же как и власти и традиционности. Не изменился уровень конформизма. Почти без изменений остались самостоятельность, стимуляция, благонадежность и универсализм.

Перспективным видится исследование

детерминант, социальных и психологических маркеров, которые обуславливают именно такой ценностный профиль, что позволит использовать указанные результаты для исследовательских прогнозов в психологических и социологических исследованиях и практической работе психологов и социологов.

Ключевые слова: ценности, ценностная сфера личности, профиль ценностей, нормативные идеалы, индивидуальные приоритеты.

Дата отримання статті: 21.08.2019

Дата рекомендації до друку: 25.08.2019

Дата оприлюднення: 31.08.2019